

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ

¹ಅಲಕಾ ವಿಜಯಕುಮಾರ ಕುರಣಿ ಮತ್ತು ²ಡಾ. ಗಜಾನನ ನಾಯ್ಕ

¹ಸಂಶೋಧನಾರ್ಥಿ, ²ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ರಾಣಿ ಚನ್ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಳಗಾವಿ

ಸಾರಾಂಶ: (Abstract)

ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ತಲೆತಲಾಂತರದಿಂದಲೂ ತಾಳ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ, ತಾಯಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞೆ, ತ್ಯಾಗದೇವತೆ, ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮುಂತಾದ ಸುಂದರ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಸಂವೇದನೆ' ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶಾಲವಾದುದಿಂದ ಗುರುತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ' ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬದುಕಿನ ನೋವು-ನಲಿವುಗಳು, ವಿಷಾದಗಳು, ಸ್ತ್ರೀ ಆಶಯ, ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಕುರಿತು ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ವಿಳಿಗೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟುಮಾಡುವುದನ್ನೇ 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ' ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಬರವಣಿಗೆ ಇದರ ಅರಿವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಷ್ಟೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕರು ನೀರೆರೆದು ಬೆಳೆಸಿ ಪೋಷಿಸಿದರು. ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಆಶಯ ಧೋರಣೆಗಳು ನೋವುಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಂದಿಸುವಂತ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ, ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ.

ಪೀಠಿಕೆ

'ಸಂವೇದನೆ' ಎಂಬ ಪದ ವಿಶಾಲಾರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ 'ಸೆನ್ಸಿಬಿಲಿಟಿ' ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಸಂವೇದನೆ' ಎಂಬ ರೂಪ ತಾಳಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವನೆ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. 'ಸಂವೇದನೆ' ಎಂದರೆ ಅಂತರಾಳದ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು, ಅನುಭವಗಳ ಹೊರಹಾಕುವಿಕೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನುಭವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ಚಿಂತನೆಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಸ್ತ್ರೀಯ ಬಯಕೆ, ಆಶೆ, ತುಡಿತಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ತ್ರೀಯು ವಿವೇಕರಹಿತಳಾಗಿ ಪುರುಷನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದು ಅವನ ಮನೋವಿನೋದಪಡಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಆಭರಣದಂತಿರಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇತರರಿಗೂ

Please cite this article as: ಅಲಕಾ ವಿಜಯಕುಮಾರ ಕುರಣಿ ಮತ್ತು ಡಾ. ಗಜಾನನ ನಾಯ್ಕ (2024). ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 6(1), ಪು.ಸಂ. 86-89

ಸೌಖ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಇತರರನ್ನೂ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ, ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ ದಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆಂದು ಸಾರಿದರು. ವಿಚಾರವಾದಿಗಳ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಚಳುವಳಿಗಳು, ಸ್ತ್ರೀವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸಂವೇದನೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪುರುಷರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆದು ಅವರ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ನವೋದಯ, ನವ್ಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ, ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಅವರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಲೇಖಕರನ್ನು ಕಥೆಗಾರರು, ನಾಟಕಕಾರರು, ವಿಮರ್ಶಕರು, ಕವಿಗಳು, ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ.

ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕವಾದ ಕೆಲವು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ನೈಜ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತ್ಯಾಗಮಯ ಜೀವನ, ಸಹನಶೀಲತೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವಳಿಗೆ ದೈವಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಹೆಂಡತಿಯದಾಗಿನ ಮಮತೆಯನ್ನು, ಗಂಡ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗಿನ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿಸಲು ಕಟಿಬದ್ಧರಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದವರು ನವೋದಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು. ನವೋದಯ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಾಯನದ ಆರಾಧನೆಯು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕುವೆಂಪುರವರು ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪಾಂಚಜನ್ಯ ಕವನ ಸಂಕಲನದ 'ಇಂದಿನ ದೇವರು' ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**“ ನೂರು ದೇವರನ್ನೆಲ್ಲ ನೂಕಾಚೆ ದೂರ,
ಭಾರತಾಂಬೆಯ ದೇವಿ ನಮಗಿಂದು
ಪೂಜಿಸುವ ಬಾರಾ”**

ಇಲ್ಲದ ದೇವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಾರತಾಂಬೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ನವೋದಯ ಕಾದಂಬರಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಾದರೆ ಶಿವರಾಂ ಕಾರಂತರ 'ಮರಳಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ' ಮತ್ತು 'ಮೈಮನಗಳ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ' ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಹಿಳೆಯ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ರಾವ್ ಬಹಾದ್ದೂರ ಅವರ 'ಗ್ರಾಮಾಯಣ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಮಣಾಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ ಅತ್ಯಾಚಾರದಂತ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಹಿಳಾ ಸಂವೇದನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಚಿಂತನೆಯ ಹರವನ್ನು ಬಿರುಸಾಗಿಯೇ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯು ಕಾವ್ಯ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈವಿ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದಾಳೆ.

ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಬಡತನ, ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ, ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ, ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತ.ರಾ.ಸು ಅವರ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ 'ಮಸಣದ ಹೂ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ವೇಶ್ಯೆಯಾಗಲು ಪುರುಷನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಬಸವರಾಜ ಕಟ್ಟಿಮನಿಯವರು 'ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವಳು' ಮತ್ತು 'ಖಾನಾವಳಿಯ ನೀಲಾ' ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿರಂಜನರ 'ಬನಶಂಕರಿ' ಕಾದಂಬರಿ ಬಾಲ ವಿಧವೆಯ ಗೋಳನ್ನು ತೆರೆದುಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಚದುರಂಗ, ದೇವುಡು, ಅನುಪಮಾ ನಿರಂಜನ, ತ್ರಿವೇಣಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ'ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಕಾಮ, ಸಾವು, ಭ್ರಮನಿರಸದ ವಿಷಯಗಳು ನವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಶಾಂತಿನಾಥ ದೇಸಾಯಿ ಮತ್ತು ವೀಣಾ ಶಾಂತೇಶ್ವರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯು ಗಂಡಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾಗಿ ಆತನ ದರ್ಪ, ದೌರ್ಜನ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಡೆ ಹೆಣ್ಣು ಲೈಂಗಿಕ ಉಪಭೋಗದ ವಸುವೇ. ಅಡಿಗರು, ಲಂಕೇಶರು, ಯು.ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ, ಬಿ.ಆರ್. ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್, ಬಿ.ಸಿ. ರಾಮಚಂದ್ರರಶರ್ಮ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಕುರಿತು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಿ.ಲಂಕೇಶರು ನವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಬರೆದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಸಾಟಿಯಾಗದ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ತೇಜಸ್ವಿಯವರ 'ಕಿರಗೂರಿನ ಗೈಯಾಳಿಗಳು' ಎಂಬ ನೀಳ್ಗತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಕೇವಲ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯದೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಘಟ್ಟಗಳಾದ ನವೋದಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ, ನವ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಕಾಮದ ಗೊಂಬೆಯಾಗಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡಿದ ತಮ್ಮಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಬಂಧನದ ಬೇಡಿಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬದುಕಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾವ್ಯ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಬರಹವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದೆ.

ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿಯವರ 'ಭಾರತಾಂಬೆಗೆ' ಕವನದಲ್ಲಿ ಮಗು ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರನ್ನು ಶೋಷಿಸುವ ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಕಟವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

“ಯವ್ವ ಹಡೆದವ್ವ ನಮ್ಮವ್ವ

ಇವು ನಮಗ ನೋಡಿದ

ಅಂಫಾಲ್ಲಿ ಹಡೆಸಿ ಹತ್ತದ್ದಾಂಗ ಮಾಡತಾರ”.

ದಲಿತ ಕವಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಉಳ್ಳವರ, ಯಜಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಾರಸುದಾರರನ್ನು, ಜಮೀನ್ದಾರಿಕೆಯ ದರ್ಪದಿಂದ ಮೆರೆಯುವುದನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತ ಕೆಳವರ್ಗದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಸೂಳೆಯಾಗಿ ಅನುಭೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಂಡಾಯದ ಹಿರಿಯ ಕವಿ ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರವರ 'ಹೆಣ್ಣಿನ ಹಾಡು' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ, ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಗಂಡನು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮಾರುವುದನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

“ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಯಾರು ಹೆಣ್ಣಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ: ಅವಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.” ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ ಚಿಂತಕಿ ಸಮೋನ್ ದಿ ಬೋವಾರವರ ಗಂಭೀರವಾದ ಮಾತನ್ನು ಜಗತ್ತು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜಾತಿ, ಜನಾಂಗ, ಧರ್ಮಗಳು ಜನಿಸಿವೆ. ಧರ್ಮಗಳು ಜನಿಸಿ ಸರ್ವಧರ್ಮಗಳ ಸಂಗಮವೂ ಆಗಿದೆ. ಇಂತ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕವಾಗಿ ಮಹಿಳಾ ಸಂವೇದನೆಯು ಸ್ತ್ರೀವಾದದ ಹೋರಾಟದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆಯು ವಿಭಿನ್ನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಈ ಸಂವೇದನೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾದರೆ ಸಾಲದು. ಮಹಿಳೆಗೆ ಮುಕ್ತವಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಈ ಸಮಾಜದಿಂದ ದೊರಕಬೇಕು ಅಂಥಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ಸಮಾಜದ ಸಮಾನತೆಗೆ ಹಾಗೂ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಬೆಲೆ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆಯು ಪುರುಷ ಸಂವೇದನೆಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನ ಹಾಗೂ ಸಹಜತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಾನತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವುದೇ ಅಂತರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ ಅರಿವಿನ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವ ವಿಧಾನವು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್. ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ ವಿಮರ್ಶೆ
- ತೇಜಸ್ವಿನಿ ನಿರಂಜನ ಮತ್ತು ಸೀಮಂತಿನಿ ನಿರಂಜನ. ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ